

MACIEJ BIAŁOUS

Instytut Socjologii i Kognitywistyki

Uniwersytet w Białymstoku

SZTUCZNE JĘZYKI WOBEC MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH

Upowszechnienie się Internetu, a szczególnie mediów społecznościowych, czyli takich, które opierają się na treściach publikowanych przez użytkowników [Kaplan, Haenlein, 2010: 61], z pewnością wpływa na współczesną sytuację językową świata. Wpływ ten jest przy tym niejednoznaczny czy – w wielu przypadkach – wewnętrznie sprzeczny. Z jednej strony zwraca się na przykład uwagę na to, w jaki sposób komunikacja w Internecie wzmacnia hegemoniczną pozycję języka angielskiego i wprowadza liczne anglicyzmy do języków narodowych, również polskiego [Panek, 2016]. Z drugiej, Internet i media społecznościowe okazują się być potencjalną przestrzenią ochrony i odnowy języków regionalnych, czy zagrożonych [Scannell, 2012]. Zwraca się uwagę na fakt, że komunikacja w Internecie staje się coraz bardziej skrótowa, ciąży w stronę języka obrazkowego, stępując wśród użytkowników sieci refleksyjność oraz umiejętności odbioru i tworzenia tekstów literackich [Adamiec, 2005]. Z drugiej jednak strony Internet oferuje swoim użytkownikom bezprecedensowe możliwości dostępu do tekstów literackich, naukowych czy publicystycznych z całego świata i w dowolnym języku, zarówno współczesnych, jak i historycznych.

Przedmiotem zainteresowania w niniejszym artykule jest kondycja sztucznych języków w mediach społecznościowych. Ta kwestia wydaje się interesująca, ponieważ, z jednej strony, łatwość komunikacji w nowych mediach może wpływać pozytywnie na upowszechnienie i rozwój diasporycznych z reguły języków sztucznych. Z drugiej natomiast, hegemonia języka angielskiego jako współczesnej *lingua franca* świata wirtualnego może być istotną barierą w popularyzacji idei języków sztucznych jako języków pomocniczych. Poza tym, charakter współczesnej komunikacji

w sieci uwypukla, być może, niektóre cechy sztucznych języków (np. ich estetykę, na co zwracają uwagę [Emrys, Fink, Peterson, 2010]), pomijając inne (np. stojące za nimi wartości, takie jak dążenie do usprawnienia komunikacji międzykulturowej)?

Artykuł odnosi się do niektórych, omawianych już przez naukowców (głównie językoznawców) kwestii, zwracając jednocześnie uwagę na społeczny kontekst używania sztucznych języków w Internecie. Praca opiera się w głównej mierze na syntezie wniosków zawartych w opracowaniach naukowych poświęconych sztuczному językom i ich współczesnemu funkcjonowaniu oraz na analizie danych zastanych w Internecie, przede wszystkim statystyk dotyczących aktywności internautów wokół popularnych serwisów społecznościowych oraz portali poświęconych sztuczному językom.

Język sztuczny można zdefiniować jako:

język skonstruowany przez jednostkę lub grupę ludzi. Od początku ma wyznaczone konkretne role i funkcje do pełnienia. Może być to język służący do komunikacji ludzi mówiących różnymi językami, bądź też do wymiany informacji na linii człowiek-komputer, komputer-komputer. Języki sztuczne są ahistoryczne i nie są spontaniczne, czasami określa się je mianem języków planowanych [Kulczycki, 2011: 41].

W tym artykule uwaga zostanie skupiona jedynie na językach służących komunikacji międzyludzkiej, a więc pominięte zostaną kwestie związane np. z językami programowania.

Zastanawiając się nad relacjami pomiędzy sztucznymi językami a Internetem, czy szczególnie mediami społecznościowymi, warto w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na kilka cech różnicujących te języki, ponieważ mogą one okazać się przydatne w dalszych rozważaniach. Józef Żytyński dzieli je ze względu na kryteria strukturalne na dwie podstawowe kategorie [Żytyński, 1987: 7]. Pierwszą z nich są języki nieożywione, stanowiące większość języków sztucznych. Nigdy nie wyszły one poza sferę projektu, nie zdobyły użytkowników. Druga kategoria to języki ożywione lub uspołecznione, które podzielić można z kolei na zanikłe, czyli współcześnie nie używane (np. volapük); wegetujące (np. ido, interlingua) oraz żywe, do których Żytyński zalicza wyłącznie esperanto. Istotne byłoby więc sprawdzenie, czy nowy kontekst komunikacyjno-technologiczny, powstały dzięki upowszechnieniu się Internetu i mediów społecznych, nie wprowadził do tej kategoryzacji pewnych zmian. Być może ożywił on przynajmniej niektóre języki wegetujące lub zanikłe, bądź też wprowadził zupełnie nowe języki do kategorii żywych.

Istotny jest również podział języków sztucznych ze względu na sposób ich użycia. Według tego kryterium można podzielić je na języki pomocnicze (*auxiliary languages; auxlangs*), artystyczne (*artistic languages; artlangs*) i projektowe (*engineered languages; engelang*s). Języki pomocnicze mają służyć sprawnej komunikacji międzyludzkiej (najczęściej w wymiarze międzynarodowym, międzykulturowym). Do takich należą m. in. esperanto lub volapük. Języki artystyczne powstają jako elementy świata wyobrażonego, np. literackiego, filmowego, bądź też w celu dostarczenia – zarówno twórcom jak i odbiorcom – przyjemności estetycznych lub intelektualnych. Do takich języków należą np. język klingoński powstały pierwotnie na użytek serii filmów fantastycznonaukowych *Star Trek*, bądź języki elfów czy krasnoludów występujące w prozie J.R.R. Tolkiena. Do trzeciej kategorii zaliczyć można języki projektowe, które opracowuje się np. w celach naukowych, do testowania hipotez lingwistycznych, bądź te które są wyrazem określonych stanowisk filozoficznych czy ideologicznych. Przykładem może być np. toki pona, język skonstruowany w celu maksymalnego uproszczenia procesu komunikacji i unikania niejednoznaczności, bądź láadan, język który miałby najlepiej odzwierciedlać kobiecą wizję świata. Przy czym, co istotne, wymienione wyżej kategorie należy traktować raczej jako typy idealne, w praktyce języki sztuczne plasują się najczęściej gdzieś pomiędzy nimi (np. láadan jest również językiem artystycznym, jego autorka, Suzette Haden Eldin, użyła go pierwotnie w swojej powieści *Native Tongue*). Dlatego też do przedstawienia tego podziału często wykorzystuje się figurę trójkąta, nazywanego trójkątem Gnolięgo, gdzie każdy język sztuczny znajduje swoje miejsce w polu figury, pomiędzy wierzchołkami oznaczającymi trzy wymienione wyżej typy idealne [Stria, 2015: 76].

Kolejna kwestia to podział języków sztucznych na aprioryczne i aposterioryczne. Współcześnie rozumie się języki aprioryczne jako takie, które nie zostały przez twórców oparte na żadnym istniejącym już języku (naturalnym bądź sztucznym). Tymczasem języki aposterioryczne tworzone są dzięki przejęciu i/lub modyfikacji struktur występujących w funkcjonujących językach [Kulczycki, 2011: 46-47]. Kryterium to wiąże się z poprzednim o tyle, że języki pomocnicze są przede wszystkim aposterioryczne, podczas gdy wiele z najbardziej znanych języków artystycznych należy do grupy języków apriorycznych.

Ostatni istotny w tym kontekście wyróżnik wiąże się z chronologią. Należy mianowicie oddzielić języki, które opracowano przed upowszechnieniem się Internetu oraz takie, które powstały później. Jest to istotne ze względu na fakt, że sztuczne języki stworzone wcześniej – a chociażby

na przełomie XIX i XX wieku powstało ich kilkaset [Eco, 2002] – jeżeli miały się rozwijać (uspołeczniać) potrzebowały do tego nie tylko słownika i reguł gramatycznych, ale również społecznego, instytucjonalnego zaplecza. Wypracowana sieć organizacyjna, jeśli przetrwała w jakiejś formie do czasów współczesnych, jak udało się to np. w przypadku ruchu esperancjkiego, mogła następnie odtwarzać swoją strukturę również w świecie wirtualnym. Z drugiej strony można przypuszczać, że w przypadku sztucznych języków powstałych w ostatnich dekadach¹ Internet jest pierwotnym lub wręcz jedynym środowiskiem, w którym powstają, a następnie rozwijają się sztuczne języki.

Po omówieniu kwestii definicyjnych można więc raz jeszcze, tym razem precyzyjniej, sformułować obszar zainteresowania w niniejszym artykule. Istotne wydaje się ustalenie, czy w mediach społecznościowych, podobnie jak w świecie rzeczywistym, esperanto jest współcześnie najbardziej rozpowszechnionym językiem sztucznym? Czy dzięki nowym mediom uspołeczniono nowe lub zanikłe języki sztuczne? Na jakich zasadach funkcjonują w mediach społecznościowych języki aprioryczne i aposterioryczne oraz języki pomocnicze, artystyczne, projektowe?

Tabela 1. Sztuczne języki na portalu Wikipedia

Data	Liczba artykułów na portalu Wikipedia w poszczególnych językach [tys.]						
	esperanto	ido	volapük	interlingua	interlingue	novial	lojban
Lipiec 2017	241	28	121	21	3,7	1,7	1,3
Lipiec 2015	217	27	120	14	3,1	1,6	1,2
Lipiec 2013	184	25	119	14	2,1	1,5	1,2
Lipiec 2011	150	22	119	5,6	1,8	1,4	1,1
Lipiec 2009	117	17	119	4,8	1,3	1,4	0,9
Lipiec 2007	86	15	34	3,6	0,3	1,1	0,5

Źródło: opracowanie własne, [Wikipedia].

O żywotności sztucznych języków w mediach społecznościowych, świadczyć może ich kondycja w serwisie Wikipedia, czyli największej internetowej encyklopedii, edytowanej oddolnie przez społeczność użytkowników.

¹ Cezura, jaką jest „upowszechnienie się Internetu” jest oczywiście kwestią umowną, choćby ze względu na fakt, że sieć nie rozwijała się w tym samym tempie na całym świecie. Można założyć, że okresem przełomu była ostatnia dekada XX wieku.

ków. W połowie września 2017 roku na Wikipedii odnaleźć można artykuły w 285 językach, w tym 8 językach sztucznych. W tabeli 1 poniżej zostały porównane liczby artykułów opracowanych w siedmiu z nich²:

Jak widać, w języku esperanto dostępnych jest obecnie około 241 tysięcy artykułów. Daje to esperanto 32. pozycję wśród wszystkich dostępnych na Wikipedii wersji językowych³. Liczba artykułów w esperanto porównywalna jest z wpisami w językach bułgarskim, duńskim czy ormiańskim. Przy czym, warto zwrócić uwagę, że każdym z wymienionych wyżej języków naturalnych włada obecnie około 6-9 milionów ludzi. Szacunki dotyczące liczby esperantystów są rozbieżne, ale prawdopodobnie nie przekracza ona poziomu 2 milionów⁴. Pośrednio wskazuje to więc na wysoką aktywność esperantystów wśród redaktorów Wikipedii. Volapük⁵ ze 121 tysiącami artykułów znajduje się na 56. pozycji wśród wszystkich wersji językowych. W pierwszej setce, na pozycji 99. znajduje się też język ido⁶. Pozostałe dostępne w Wikipedii sztuczne języki, to opracowane w pierwszej połowie XX wieku języki pomocnicze – interlingua (interlingua de IALA), interlingue (occidental) oraz novial, a także najmłodszy w tym zestawieniu lojban, powstały w 1987 roku na podstawie opracowanego wcześniej loglangu. Lojban pozostaje więc obecnie jedynym na Wikipedii językiem sztucznym, który rozwijał się głównie w środowisku internetowym. Sugeruje to, być może, pewien konserwatyzm portalu, uznającego dziewiętnasto- i dwudziestowieczne języki pomocnicze, ale również, z pewnością, brak nowych języków sztucznych, na tyle powszechnych, aby znalazły swoje miejsce w społecznościowej encyklopedii. Wersje Wikipedii w językach klingońskim oraz toki pona zostały wycofane z tego serwisu i przeniesione na Fandom, portal dla kultur fanowskich, dający również możliwość gromadzenia artykułów encyklopedycznych na wzór Wikipedii. W przypadku obu języków liczba artykułów (we wrześniu 2017 roku) nie przekracza jednak pół tysiąca, jest więc – w porównaniu z wyżej wymienionymi językami – niewielka. Inną mutację klingońskiej Wikipedii znaleźć można na stronie Instytutu Języka Klingońskiego⁷, zawiera ona ponad tysiąc haseł.

² Nie uwzględniono artykułów pisanych w tzw. angielskim uproszczonym (*simple English*, *basic English*), które w znacznym stopniu opierają się na artykułach tworzonych w literackim angielskim.

³ https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Lista_wersji_j%C4%99zykowych, [10.09.2017].

⁴ Za stroną internetową Światowego Związku Esperantystów, <http://www.uea.org>, [10.09.2017].

⁵ Język opracowany w 1879 roku przez Johanna Martina Schleyera. Powstał opierając się na łacinie, niemieckim, francuskim i angielskim.

⁶ Sztuczny język opracowany w 1908 na bazie esperanto, wyodrębniony w wyniku tzw. wielkiej schizmy (rozłamu w środowisku esperantystów).

⁷ <http://www.kli.org>, [10.09.2017].

Śledząc liczbę artykułów w Wikipedii na przestrzeni ostatniej dekady, zauważyć można, że dynamika zmian różni się w zależności od języka. W części przypadków – najlepszym tego przykładem jest esperanto – zasób narasta ciągle i w podobnym tempie, co może świadczyć o stałej aktywności stabilnej społeczności internautów edytujących wpisy na Wikipedii. Tymczasem w przypadku języków interlingue, czy volapük zasób wzrastał skokowo, co wydaje się być raczej wynikiem wzmożonej, ale krótkotrwałej pracy grupy aktywistów. Potwierdza to zresztą pobieżna analiza porównawcza artykułów w językach esperanto i volapük. W przypadku tego drugiego, o wiele częściej ograniczone są one jedynie do krótkiego, słownikowego wyjaśnienia danego pojęcia (tzw. załączek artykułu, *stub article*). Nie stają się tym samym przedmiotem dyskusji użytkowników, reedycji czy uzupełnień. Nawiązując do określeń Józefa Żytyńskiego, artykuły w języku esperanto często okazują się żywe, czego nie można powiedzieć o volapük.

Dane zawarte w tabeli 2 potwierdzają taki wniosek. Widać mianowicie, że wersja esperanto ma nie tylko zdecydowanie największą liczbę czytelników, ale również największą grupę użytkowników aktywnych⁸ oraz administratorów, którzy stanowią rdzeń społeczności wikipedystów, odpowiadają za redagowanie artykułów oraz ich wartość merytoryczną. Volapük, pomimo dużej liczby artykułów, liczbę użytkowników ma porównywalną do języków ido czy interlingua. Niewielka, w porównaniu z innymi językami, jest również społeczność zebrana wokół Wikipedii w języku lojban.

Tabela 2. Liczba użytkowników Wikipedii w sztucznych językach (wrzesień 2017)

Język wersji	Liczba artykułów [tys.]	Użytkownicy	Aktywni użytkownicy	Administratorzy
Esperanto	241	134 738	356	20
Volapük	121	22 833	38	2
Ido	28	21 596	29	4
Intelingua	21	27 703	31	7
Novial	1,7	6 614	11	2
Interlingue	3,7	10 008	14	0
Lojban	1,3	9 711	12	2

Źródło: opracowanie własne [Wikipedia].

⁸ Kategoria „aktywni użytkownicy” obejmuje osoby, które w ciągu ostatniego miesiąca przynajmniej pięciokrotnie były zaangażowane w tworzenie treści na portalu.

Cechą charakterystyczną języków sztucznych jest to, że powstają one zazwyczaj na papierze, w formie pisanej. Większość z nich w tej formie pozostaje i nigdy nie są one używane w mowie [Żelazny, 2012: 96]. Tymczasem Internet, w tym media społecznościowe, daje użytkownikom możliwości łatwego przesyłania różnego rodzaju informacji, nie tylko tekstowych, ale również plików dźwiękowych i wizualnych. Daje więc potencjalną możliwość kontaktu nie tylko ze słowem pisanym, lecz także mówionym, co może stanowić istotny czynnik upowszechniający dany język. Na portalu YouTube, najpopularniejszej platformie wymiany plików video, znaleźć można potężną liczbę filmów poświęconych sztuczным językom. Wybrane statystyki wyszukiwania przedstawia tabela 3⁹:

Tabela 3. Języki sztuczne na portalu YouTube (wrzesień 2017)

Język	Liczba filmów [tys.]	Liczba filmów przesłanych w roku 2017 [tys.]	Liczba wyświetleń najbardziej popularnego filmu [tys.]	Liczba wyświetleń najbardziej popularnego filmu poświęconego nauce języka [tys.]
Esperanto	46,1	32,6	208	86
Volapük	0,7	0,1	33	1,8
Novial	0,1	0,01	0,3	0,3
Lojban	1,4	0,2	50	33
Toki pona	0,7	0,2	13	13
Sindarin	3,6	0,5	1000	152
Klingon	22,6	2,4	460	423

Źródło: opracowanie własne [YouTube].

Porównując statystyki portali YouTube i Wikipedia, z pewnością nie jest zaskoczeniem przewaga esperanto nad innymi, zanikłymi językami, takimi jak volapük czy novial. Istnieje również poważna przewaga esperanto nad sztucznymi językami powstałymi współcześnie, takimi jak omawiany wyżej lojban, czy upubliczniony w 2001 roku toki pona. Przewaga ta jest przy

⁹ Aby zwiększyć trafność wyników, w wyszukiwarce portalu YouTube wpisywano nazwy języków sztucznych oraz słowo *language* (np. esperanto language, klingon language), aby ograniczyć wyszukiwania niezwiązane bezpośrednio z kwestiami języka (np. piosenki pop pod tytułem *Esperanto* lub fragmenty filmów z serii *Star Trek*). Ze względu na wiele niejednoznacznych wyników, w tabeli nie uwzględniono statystyk dotyczących języków Ido, Interlingua, Interlingue, mających swoje wersje w Wikipedii. Stan wyszukiwania [10.09.2017].

tym zdecydowanie większa, jeśli chodzi o liczbę umieszczonych na portalu filmów, mniejsza natomiast, jeśli chodzi o ich zasięg. Można pokusić się w tym momencie o hipotezę, że liczba publikowanych filmów na temat esperanto wynika z jego wcześniejszej popularności, rozpoznawalności (dla laików esperanto może być wręcz synonimem sztucznego języka) oraz istniejących struktur esperantystów, którzy dbają o zamieszczanie treści w Internecie. Języki takie jak toki pona i lojban dysponują daleko mniejszym potencjałem, ale wokół nich funkcjonuje pewna społeczność wirtualna, która te treści odbiera, a potencjalnie również przetwarza. Drugim istotnym faktem jest bardzo duża popularność filmów poświęconych językom artystycznym, w tym przypadku elfickiemu językowi sindarin stworzonemu przez J.R.R. Tolkiena, czy wspomnianemu już językowi klingońskiemu. Można przypuszczać, że w tych przypadkach istotną część odbiorców należy do silnych kultur fanowskich, jakie wytworzyły się wokół świata stworzonego przez Tolkiena czy uniwersum *Star Trek*. Znajomość języka artystycznego może być ważnym elementem uczestnictwa w takich (sub)kulturach. Można odwołać się w tym miejscu do pojęcia kapitału subkulturowego, upowszechnionego przez Sarah Thornton [1995]. Opierając się na teorii kapitałów Pierre'a Bourdieu, a szczególnie na założeniu, że aktorzy społeczni wykorzystują swoje zasoby kapitałów – ekonomicznego, społecznego czy kulturowego – do zajęcia jak najlepszej pozycji w strukturze społecznej, Thornton twierdziła, że również w grupach subkulturowych zostają ustanowione odpowiednie umiejętności czy wiedza, których posiadanie pozwala zająć odpowiednią pozycję w grupie subkulturowej, jak również wyróżnić członków subkultury od reszty społeczeństwa. Znajomość języka elfickiego, czy klingońskiego, stanowi więc rodzaj kodu, który umożliwia odróżnienie swoich od obcych. Jednocześnie pozostaje umiejętnością, którą można wykorzystać np. w grach osadzonych w konkretnych, fantastycznych światach (mogą to być zarówno np. gry komputerowe jak i fabularne – RPG, *cosplay*), bądź przy tworzeniu utworów fanowskich (tzw. fanfików), a więc dla zdobycia pozycji w grupie fanowskiej. Hipotezę taką potwierdzałby fakt, że większość z najbardziej popularnych filmów poświęconych językom artystycznym, dotyczy nauki podstawowych, konwencjonalnych zwrotów (przywitania, przedstawienia się, komend bojowych), pomocnych np. w osiągnięciu stanu immersji podczas sesji gier, ale nie umożliwiających względnie swobodnej komunikacji między użytkownikami języka. Potwierdza to zresztą badanie przeprowadzone wśród biegłych użytkowników języka klingońskiego, którzy zwracają uwagę, że większość osób zainteresowanych kulturą Klingonów ogranicza się do poznania

jedynie podstawowych zwrotów, uważając kompleksową naukę języka za zbyt wymagającą [Wahlgren, 2004: 29]. Postawa taka wydaje się o tyle racjonalna, że zaawansowana nauka języków artystycznych (np. klingońskiego, elfickiego), które należą do języków apriorycznych, a więc potencjalnie trudniejszych do opanowania i mniej użytecznych w codziennym życiu, to inwestycja, która przynosi jedynie ograniczony zwrot w kapitale subkulturowym. Z pewnością przysparza użytkownikowi prestiżu w grupie fanowskiej, ale jednocześnie nie oferuje wielu możliwości swobodnego wykorzystania opanowanego języka. W szerszej perspektywie społecznej może być wręcz traktowana jako marnotrawstwo, skoro wysiłek ten mógł zostać skierowany choćby na naukę języka służącego powszechnej komunikacji międzyludzkiej. Nieprzypadkowo część badanych przez Wahlgrena biegłych użytkowników języka klingońskiego podkreślało, że nie są (lub już nie są) fanami *Star Trek*, definiując się przede wszystkim jako miłośnicy języków lub językoznawstwa [Wahlgren, 2004: 29].

Należy również dodać, że, paradoksalnie, szeroki zakres materiałów video dotyczących nauki niektórych sztucznych języków (przede wszystkim apriorycznych) oraz niejednokrotnie ich amatorski charakter może nie sprzyjać zwiększaniu kompetencji językowych internautów. Nie tworzą one bowiem jednoznacznych wzorców wymowy czy akcentowania, które okazują się szczególnie istotne w przypadku języków artystycznych, w wielu przypadkach nieintuicyjnych, czy świadomie udiwnionych. Tak jest np. w przypadku języka klingońskiego, który został świadomie zaprojektowany jako język pozaziemskiej cywilizacji. Nawet biegli w języku użytkownicy pochodzący z różnych części świata przyznają się do problemów z komunikacją twarzą w twarz, ze względu na znaczące różnice w wymowie [Wahlgren, 2004: 20].

Pisząc o współczesnych mediach społecznościowych trudno byłoby pominąć kwestię portalu Facebook, najpopularniejszego serwisu *social media*. Niestety, w przypadku tego portalu trudno jest o uzyskanie podobnie przejrzystych statystyk jak przy omawianych wyżej Wikipedii i YouTube. Przytoczone poniżej informacje nie są więc precyzyjne, ale wydaje się, że oddają pewne istotne trendy. Mechanizm Facebooka opiera się przede wszystkim na komunikacji w gronie znajomych, sprzyja więc porozumiewaniu się w językach ojczystych użytkowników lub w powszechnie używanym w Internecie języku angielskim (więcej o czynnikach wpływających na strategię językowe użytkowników Facebooka piszą np. [Cunliffe, Morris, Prys, 2013]. W związku z tym, z punktu widzenia omawianego tematu, ważniejsze wydaje się zbadanie funkcjonującej na Facebooku siatki tzw.

grup, które mogą łączyć użytkowników nieznających się nawzajem, ale zainteresowanych konkretnym tematem. Wyszukiwarka portalu Facebook nie pozwala na jednoznaczne ustalenie liczby grup związanych z językami sztucznymi, pewne są jednak przynajmniej trzy kwestie. Po pierwsze, liczba grup związanych z językiem esperanto jest zdecydowanie największa. Jest ich przynajmniej kilkadziesiąt, podczas gdy w przypadku porównywanych języków liczba grup nie przekraczała zazwyczaj kilku lub kilkunastu. Po drugie, istotna część grup esperanckich swoimi nazwami sugeruje, że ich celem jest komunikacja pomiędzy użytkownikami z konkretnego kraju, regionu lub miasta (np. Esperanto France, Londona Esperanto-Klubo). Tym samym, część wirtualnych grup zdaje się powielać struktury ruchu esperanckiego ze świata rzeczywistego. Jeśli chodzi o inne wyszukiwane języki¹⁰, tylko w przypadku toki pona i klingońskiego udało się odnaleźć analogiczne sekcje regionalne, były to jednak grupy o małej liczebności, nie przekraczające kilkudziesięciu osób, podczas gdy grupy esperantystów skupiały często kilkaset lub nawet powyżej tysiąca osób¹¹. Po trzecie, liczebność grup esperanckich również jest zdecydowanie największa. Najliczniejsza odnaleziona grupa esperantystów (pod nazwą Esperanto) skupiała ponad 21 tysięcy użytkowników¹², w przypadku języka toki pona było to nieco powyżej 3 tysięcy, w przypadku języków volapük, lojban, sindarin i klingońskiego, między 1500 a 1700 użytkowników. Należy również dodać, że esperanto to jedyny język sztuczny, który jest oferowany przez interfejs portalu Facebook.

Biorąc pod uwagę omawiane wyżej portale, jedynym językiem sztucznym, który pozostaje – według terminu Józefa Żytyńskiego – żywy w przestrzeni wirtualnej, jest esperanto. Sztuczne języki artystyczne takie jak sindarin, czy klingoński z pewnością dorównują mu rozpoznawalnością w niektórych środowiskach (np. kulturach fanowskich), jednak nie dysponują one podobnym zapleczem społecznym i organizacyjnym, które znajduje odzwierciedlenie w strukturze grup na Facebooku lub sprawnej społeczności wikipedystów. Z drugiej strony, wydaje się, że przede wszystkim język klingoński zdołał wypracować sobie społeczne mechanizmy stabilnego trwania lub dalszego rozwoju w przyszłości [Stria, 2015: 78-79], w dużej mierze dzięki możliwościom Internetu [Wahlberg, 2004: 11]. Kluczowy dla

¹⁰ Były to volapük, novial, lojban, toki pona, klingoński oraz sindarin.

¹¹ Na przykład grupa Esperanto USA – 1409 członków, Esperanto France – 1328 członków, [10.09.2017].

¹² Liczebności grup w dniu 10.09.2017.

współczesnej kondycji języka klingońskiego okazał się proces instytucjonalizacji – powstanie w 1992 roku w Stanach Zjednoczonych Instytutu Języka Klingońskiego (KLI, *Klingon Language Institute*), wydającego czasopismo naukowe oraz będącego – poza samym twórcą języka, doktorem Markiem Okrandem – najważniejszą instancją w sprawach klingońskiego. Współcześnie Instytut oddziałuje na rozrzuconą po całym świecie¹³ społeczność użytkowników języka przede wszystkim poprzez Internet. Jego działalność niweluje odśrodkowe tendencje mediów społecznościowych, których użytkownicy mogą funkcjonować w oderwaniu od konkretnych gatekeeperów, a tym samym uniemożliwiać kontrolę nad rozwojem i użyciem konkretnego języka. Tymczasem, historycznie rzecz biorąc, kwestie kontroli, praw autorskich i wpływu użytkowników na rozwój lub reformy sztucznych języków należą do najważniejszych barier ich upowszechniania. Dla przykładu, ograniczenie przez twórcę możliwości rozwoju języka było jedną z przyczyn, dla których volapük nie upowszechnił się tak bardzo jak esperanto [Stria, 2015: 52]. Sam ruch esperancki przeżył w 1907 roku schizmę i powstanie na jego podstawie języka ido. W 1987 roku z języka loglan wyodrębnił się lojban, do którego głównych wartości należało oderwanie praw do języka od konkretnych twórców i przeniesienie projektu do tak zwanej domeny publicznej [Adelman, 2014]. Wracając do języka klingońskiego, społeczność użytkowników zgromadzona wokół Instytutu wykazuje się dużą spójnością, dyscypliną i konserwatywnym podejściem do wzbogacania słownika [Wahlgren, 2004]. W większości przypadków nowe słowa nie są wytwarzane przez użytkowników w toku codziennych interakcji, ale zapotrzebowanie na nie przesyłane jest drogą sieciową twórcy języka, który ustawicznie opracowuje i dodaje do słownika nowe zwroty. Próby tworzenia schizm poprzez usamodzielnianie się od autorytetu twórcy języka oraz Instytutu są w środowisku oceniane negatywnie. Pokazuje to silne więzi grupowe jakie zdołały się wytworzyć dzięki instytucjonalizacji języka oraz społeczne oddziaływanie klingońskiego jako spójnego filozoficznego projektu. Klingoński jest bowiem nie tylko językiem artystycznym, osadzonym w świecie *Star Trek*, ale spójnym projektem wyobrażenia sobie języka pozaziemskiej cywilizacji, a gwarancją tej spójności jest m. in. konserwatyzm internautów w tworzeniu neologizmów.

¹³ Członkami Instytutu są osoby z co najmniej 50 krajów świata [Wahlgren, 2004: 6].

¹⁴ *Conlang*, od *constructed language*, to popularne angielskojęzyczne określenie sztucznych języków.

¹⁵ <http://www.conlang.org>

¹⁶ <http://www.frathwiki.com>

Warto również wspomnieć o tych miejscach w sieci – portalach i forach dyskusyjnych – które są polem eksperymentów miłośników lingwistyki. Podstawą dla tego rodzaju działań była założona w 1991 roku internetowa lista dyskusyjna CONLANG¹⁴ [Emrys, Fink, Peterson, 2010: 4]. Do popularnych współcześnie adresów należą tutaj np. strona *Language Creation Society*¹⁵, *FrathWiki*¹⁶, będąca mutacją Wikipedii poświęconą tematyce sztucznych języków, bądź też, w polskim Internecie, *Conlanger. Polskie Forum Językowe*¹⁷. Są to platformy skupiające internautów zainteresowanych teorią i praktyką tworzenia sztucznych języków i – często – pierwsze miejsce publikacji nowych projektów. Analiza tematów występujących na *Polskim Forum Językowym*¹⁸ pokazuje, że wśród użytkowników popularne jest konstruowanie języków artystycznych, osadzone w luźno naszkicowanych realiach fantastycznych (fantasy, science fiction) lub nawiązujących do już istniejących tekstów kultury. Drugim, języki projektowe, służące sprawdzeniu określonych hipotez (np. rozwój języków w alternatywnych wersjach historii, ewolucja języków zanikłych w przeszłości). Nieco częściej są to języki aprioryczne (229 wątków na Forum we wrześniu 2017 roku) niż aposterioryczne (169 wątków). Mniej lub bardziej zaawansowane projekty języków po publikacji poddawane są dyskusji i ocenie innych użytkowników. Wymieniane są pytania i odpowiedzi, niejednokrotnie pojawiają się rady od bardziej doświadczonych użytkowników dotyczące możliwego ulepszenia projektu języka.

Projekty te, jak można przypuszczać na podstawie ich opisów, nie mają ambicji „uspołecznienia się”, funkcjonowania jako języki pomocnicze. Być może zasadne jest więc rozpatrywanie społecznych mechanizmów działania tego rodzaju serwisów po raz kolejny w kontekście pojęcia kapitału subkulturowego. Wydaje się bowiem, że w serwisach dotyczących sztucznych języków unieważnione są formalne kwalifikacje, będące filarem „właściwego” kapitału kulturowego w rozumieniu Bourdieu, takie jak wykształcenie w dziedzinie lingwistyki, osiągnięcie stopnia naukowego lub wysokiej pozycji w świecie akademickim¹⁹. W tym przypadku bardziej istotna wydaje się aktywność w świecie wirtualnym, gotowość do komentowania

¹⁷ <http://www.jezykotw.webd.pl>, [10.09.2017].

¹⁸ Na Forum swoją aktywność zaznaczyło 647 użytkowników, [10.09.2017].

¹⁹ Wrywkowo dostępne dane na temat demografii użytkowników forum (zawarte w wątku Conlangerowy spis ludności '17), pokazuje, że duża część użytkowników to ludzie młodzi, prawdopodobnie studenci (średnia wieku obliczona na podstawie zawartych w wątku informacji wynosi 22 lata), <http://jezykotw.webd.pl/f/index.php?board=21.0>, [10.09.2017].

(doradzania, krytykowania) innych projektów, pomysłowość i elegancja w konstruowaniu własnych projektów.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, sformułować można kilka wniosków. Przede wszystkim, analiza dostępnych statystyk serwisów YouTube, Wikipedia oraz Facebook, wskazuje na niezachwianą pozycję esperanto jako najpowszechniejszego języka sztucznego. Inne języki sztuczne, przede wszystkim języki pomocnicze powstałe w XIX i XX wieku, takie jak volapük, ido, novial, interlignua, interlignue, znajdują swoje nisze w mediach społecznościowych, ich obecność wydaje się jednak podtrzymywana przez bardzo wąskie grupy specjalistów zapaleńców. W podobnej sytuacji znajdują się nowsze propozycje języków sztucznych, takie jak lojban czy toki pona. Chociaż Internet jest naturalnym środowiskiem ich rozwoju, nie zdołały one zdobyć szerszej popularności wśród użytkowników sieci. Z pewnością, duży oddźwięk znajdują wśród internautów języki artystyczne osadzone w powszechnie znanych tekstach kultury popularnej. Omawiane wyżej języki klingoński czy sindarin są trwałymi elementami kultury fanów serii *Star Trek* oraz prozy J.R.R. Tolkiena. Wydaje się jednak, że zainteresowanie tymi językami rzadko przekracza poziom podstawowych zwrotów, a więc nie daje możliwości swobodnego porozumiewania się. Ta umiejętność ograniczona jest do wąskiej grupy zainteresowanych, częściowo odpowiedzialnych za instytucjonalizację środowiska użytkowników, tak jak to jest np. w przypadku Instytutu Języka Klingońskiego. Funkcjonujące fora lingwistyczne są natomiast platformami rozwoju języków artystycznych lub projektowych, które nie są tworzone w celu szerszego upowszechniania. Służą one przede wszystkim dyskusji środowiskowej, a konkretne projekty, rozwiązania i pomysły mogą służyć jako kapitał subkulturowy służący do zajmowania pozycji w (sub)kulturowym polu miłośników lingwistyki.

Związki pomiędzy sztucznymi językami a Internetem, a w szczególności mediami społecznościowymi, pozostają więc niejednoznaczne. Z jednej strony, języki sztuczne pozostają niszowe, a najsilniejszą pozycję wśród nich wykazuje język esperanto, który już wcześniej dysponował odpowiednim potencjałem ludzkim i organizacyjnym, przeniesionym następnie do świata wirtualnego. Z drugiej, media społecznościowe dają środowisku zapaleńców unikalną szansę konfrontacji języków artystycznych czy projektowych, które – choć nie wychodzą poza wąskie nisze – mogą np. stanowić istotny zaczyn intelektualny do szerszego podtrzymywania i upowszechniania idei sztucznych języków.

Bibliografia

- Adamiec M. (2005), *Formacja intelektualna pokolenia klawiatury, Internetu i SMS-ów*, [w:] *Język @ multimedia*, (red.) A. Dytman-Stasieńko, J. Stasieńko, Wrocław, s. 310-324.
- Adelma M. (2014), *Constructed Languages and copyright: A brief history and proposal for divorce*, "Harvard Journal of Law & Technology", t. 27, nr 2, s. 543-562.
- Cunliffe D., Morris D., Prys C. (2013), *Young Bilinguals' Language Behaviour in Social Networking Sites: The Use of Welsh on Facebook*, "Journal of Computer-Mediated Communication", t. 18, s. 339-361.
- Eco U. (2002), *W poszukiwaniu języka uniwersalnego*, Gdańsk – Warszawa.
- Emrys S., Fink A., Peterson D. (2010), *Conlanging 101*, <https://conlang.org/26c3.pdf>, [01.10.2017].
- Kaplan A. M., Haenlein M. (2010), *Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media*, "Business Horizons", t. 53 (1), s. 59-68.
- Kulczycki E. (2011), *Założenia filozoficznych języków apriorycznych*, [w:] *My w wieży Babel. Między przekleństwem a błogosławieństwem*, (red.) M. Cieszkowski, J. Szczepaniak, Bydgoszcz, s. 39-49.
- Panek A. (2016), *Język w przestrzeni Internetu*, „Przestrzeń Społeczna”, nr 1 (11), s. 1-25.
- Scannell K. (2012), *Translating Facebook into Endangered Languages*, <https://borel.slu.edu/pub/fel12.pdf>, [01.10.2017].
- Stria I. (2015), *Towards a linguistic worldview for artificial languages*, https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/14392/1/PhD_Stria_ArtificialLanguages.pdf, [01.10.2017].
- Thornton S. (1995), *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*, Polity Press.
- Walhgren Y. (2004), *Klingon as linguistic capital*, <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/1355045>, [01.10.2017].
- Żelazny W. (2012) *Ludwik Zamenhof: życie i dzieło, recepcja i reminiscencje, wybór pism i listów*, Kraków.
- Żytyński J. (1987), *Esperanto i esperantysty*, Warszawa.

Strony internetowe

- <http://www.conlang.org>, [01.10.2017].
- <http://www.fraithwiki.com>, [01.10.2017].
- <http://www.jezykotw.webd.pl>, [01.10.2017].
- <http://www.kli.org>, [01.10.2017].
- <https://pl.wikipedia.org>, [01.10.2017].

SUMMARY**Artificial languages in social media**

The main subject of this article is the condition of artificial languages in contemporary social media. An analysis of the available statistics of YouTube, Wikipedia and Facebook shows the unwavering position of Esperanto as the most common artificial language. Other artificial languages, primarily auxiliary languages created in the 19th and 20th centuries, such as volapük, ido, novial, interlingua, interlingue, find their niches in social media, but their presence seems to be supported by very narrow groups of enthusiasts. Contemporary artificial language projects, such as lojban or toki pona are in a similar position. Although Internet is the natural environment for their development, they have not managed to gain wider popularity among users. Certainly, artistic languages embedded in well-known popular culture texts find a great resonance among the internauts, as shows the examples of Klingon and Sindarin languages mentioned in the article.

KEYWORDS: Esperanto, artificial languages, social media, subcultural capital